

Η διαλεκτική του νέου φασισμού

ή

«Ο άνθρωπος δεν ζει μόνο με ψωμί - ειδικά όταν δεν έχει»

Κι ήθελε ακόμη πολύ φως να ξημερώσει. Όμως
εγώ

Δεν παραδέχτηκα την ήττα. Έβλεπα τώρα

Πόσα κρυμμένα τιμαλφή έπρεπε να σώσω

Πόσες φωλιές νερού να συντηρήσω μέσα στις
φλόγες.

Μανόλης Αναγνωστάκης, «Κι ήθελε ακόμη ...»

1. Πικρή αφορμή

Μια προσωπική-πολιτική «στενοχώρια» στάθηκε –ως πικρή αφορμή– στην αρχή αυτού του σύντομου στοχασμού γύρω από την δυναμική που αποκτά η Νέα Δεξιά και στην Ελλάδα, καθώς και γύρω από την στάση και πολιτική της αριστεράς απέναντι σε αυτή τη δυναμική. Το στιγμιότυπο, στο οποίο θα γίνει αμέσως αναφορά, νομίζω ότι συμπυκνώνει την προβληματική μιας ολόκληρης εποχής και την προβληματικότητα των πολιτικών κινήμάτων στην εποχή αυτή.

Ήταν το φθινόπωρο του 2007, λίγο μετά τις βουλευτικές εκλογές, όταν στις πρώτες συζητήσεις της ελληνικής Βουλής ανέβαιναν διάφοροι βουλευτές στο βήμα για να κάνουν τις πρώτες τοποθετήσεις τους. Η αρχική και αυθόρμητη μου χαρά και συγκίνηση για το γεγονός ότι η κωφή βουλευτίνα Δήμητρα Αράπογλου έλαβε θέση στο βήμα επισκιάστηκε μερικώς μετά την εμφάνιση της λεζάντας στην τηλεόραση με τα στοιχεία της βουλευτίνας που αφορούσαν τον πολιτικό χώρο για/με τον οποίο ανέβαινε το βήμα της Βουλής: ήταν το ΛΑΟΣ – και όχι κάποιο κόμμα

της Αριστεράς! Η συγκίνηση και χαρά μου μετατράπηκε σε ένα είδος στεναχώριας, την οποία προσπάθησα να αντιμετωπίσω και να διασκεδάσω με την απορία: «πώς είναι δυνατόν» – όχι να εκλέγεται μια κωφή βουλευτίνα με την Νέα Δεξιά, αλλά: «πώς είναι δυνατόν να μην είναι υποψήφια καμία κωφή βουλευτίνα με την Αριστερά!;».

Η παράταξη, η οποία στηρίζεται πολιτικά κατ' εξοχήν στον περιορισμό της κοινωνικής αλληλεγγύης μόνο σε όσους θεωρεί «δικούς μας», είναι ωστόσο εκείνη, η οποία με μια τέτοια κίνηση δηλώνει εμπράκτως την αλληλεγγύη ως σημαντική πολιτική της αξία – ενδεχομένως μόνο ρητορικά ή για λόγους εξαπάτησης. Όποια εκδοχή και να ισχύει τελικά, η κίνηση αυτή θέτει από μόνη της το κοινωνικό ζήτημα ψηλά στην ατζέντα – ωστόσο με δεξιά προοπτική! Με την κίνηση αυτή η συγκεκριμένη παράταξη της Νέας Δεξιάς δεν έχει κλέψει μόνο την παράσταση από την Αριστερά, αλλά έχει καταλάβει και ένα από τα κεντρικά θέματα της Αριστεράς: την κοινωνική αλληλεγγύη!

Μπορούμε, πιστεύω, να συμφωνήσουμε ότι η πρόσκληση του προέδρου του ΣΥΝ Α. Τσίπρα στην Καντίτσα Σάνκο, παιδί μεταναστών από τη Σιέρα Λεόνε, να τον συνοδέψει στην επίσημη δεξίωση του Προέδρου της Δημοκρατίας για την αποκατάσταση της Δημοκρατίας ήταν μια καλή, ωστόσο στιγμιαία, πολιτική κίνηση μιας ζωντανής Αριστεράς. Με την ίδια συλλογιστική, η απεύθυνση πρόσκλησης σε ένα πρόσωπο όπως η κωφή βουλευτίνα αποτελεί μια καλή πολιτική κίνηση διαρκείας, που δηλώνει επίσης ταυτοχρόνως το ποια είναι η «φυσική» θέση της Αριστεράς στην κοινωνία μας, δηλαδή με ποιες κοινωνικές ομάδες ανθρώπων.

Δεν μπορώ (δηλαδή αρνούμαι!) να φανταστώ ότι δεν υπάρχουν κατάλληλα πρόσωπα που θα δεχόταν την πρόσκληση να ανέβουν το βήμα της Βουλής μέσα από τις τάξεις της Αριστεράς. Εφόσον βέβαια δεν απαιτήσει κανείς από αυτά τα άτομα να κατακτήσουν πρώτα και με όποιο τρόπο τόση εσω-κομματική ισχύ προκειμένου να εξασφαλίσουν –τελικά να αποσπάσουν από παλαιότερους, γηραιότερους, ισχυρότερους– μια εκλόγιμη θέση. Με μια τέτοια «σύμπραξη» θα μπορούσαν αυτοί οι βουλευτές, αφενός, να κάνουν καλό στα ζητήματα που αφορούν στις συνθήκες διαβίωσης των κοινωνικών ομάδων στις οποίες ανήκουν, αφετέρου και ταυτόχρονα, θα υπενθυμίζουν το ποια είναι η ιστορική θέση μιας Αριστεράς στην κοινωνία μας: η έμπρακτη και αξιόπιστη αντιμετώπιση του κοινωνικού ζητήματος με αριστερή προοπτική. Που εννοεί, βεβαίως, την αντιμετώπιση του κοινωνικού ζητήματος με προοπτική την διεύρυνση της κοινωνικής αλληλεγγύης και όχι τον περιορισμό της στους κάθε φορά «δικούς μας».

Όμως προσοχή: η αναδυόμενη Νέα Δεξιά, με την οποία, ως το σύγχρονο πολιτικό «υλικό», πολιτικό κίνημα για τον υπό διαμόρφωση νέο φασισμό, βρισκόμαστε σήμερα ουσιαστικά αντιμέτωποι, έχει κάνει τα «σεμινάρια» της – σε όλη την Ευρώπη. Έχει πάρει δηλαδή τα ιστορικά της μαθήματα – οι τραμπούκοι της εμ-

φανίζονται πλέον διαβασμένοι και μέχρι έναν βαθμό «συγκρατημένοι». Πρέπει να προσέξουμε δηλαδή: ο νέος φασισμός δεν είναι το ίδιο με τον νεο-φασισμό της μεταπολεμικής περιόδου – αν και συχνά είναι τα ίδια πρόσωπα που τον εκπροσωπούν!

Πριν συνεχίσουμε, αξίζει εδώ να θυμηθούμε μερικά πολιτικά στοιχεία/χαρακτηριστικά της Νέας Δεξιάς, αυτού του πρωτοπλάσματος του νέου φασισμού:

- α. Ένας ριζοσπαστικός εθνικισμός αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της Νέας Δεξιάς, περιλαμβάνοντας την ιδεολογική αξίωση για μια ομογενοποιημένη κανονικότητα, από την οποία άλλωστε προκύπτει/τεκμαίρεται και η άρνηση της διαφοράς. Όπου βέβαια η έμφαση στο έθνος σηματοδοτεί μερικώς και ένα είδος «εννοιολογικού εκσυγχρονισμού» του νέου φασισμού, δηλαδή την αντικατάσταση της έννοιας «κλός» με την έννοια «έθνος».
- β. Μια αντι-συστημικότητα – όχι ως γενική από-νομιμοποίηση του δημοκρατικού πολιτεύματος («όλοι οι πολιτικοί το ίδιο είναι»), αλλά στη λογική του «όλοι οι άλλοι (ουσιαστικά οι ελίτ) δεν είναι αρκετά ικανοί/καθαροί, για να δουλέψει το σύστημα».
- γ. Ένα δύσκολο πολιτικό πάντρεμα, μεταξύ, αφενός, της υποστήριξης νέο-φιλελεύθερων (οικονομικών) πολιτικών, και, αφετέρου, της αξίωσης, απαίτηση για «εθνική προτεραιότητα» (national preference). Η παντρεία αυτή παράγει μια εσωτερική ένταση, η οποία όπως σε όλη την Ευρώπη, έτσι και στην Ελλάδα, έχει βρει ως το κατ' εξοχήν πεδίο εκτόνωσης και εφαρμογής της σε μια πληθώρα πολιτικών εις βάρος των μεταναστών! Για παράδειγμα: και ο ΛΑΟΣ δεν αντιτίθεται ολοκληρωτικά στην ύπαρξη μεταναστών στην χώρα μας, αλλά απαιτεί «απλά» μια ωμή ωφελιμιστική ρύθμιση της παραμονής τους (το σημαντικό και πολιτικά επικίνδυνο εδώ είναι το γεγονός ότι την αξίωση αυτή την μοιράζεται με ένα ευρύτατο πολιτικό φάσμα!).
- δ. Προσπάθεια μαζικής κινητοποίησης που βασίζεται, π.χ. στο (κοινό) βίωμα, στην αίσθηση της υποκειμενικής αδυναμίας και έκθεσης σε ανίκανες ελίτ και σε δυνάμεις που δεν ελέγχουμε (αν και θα μπορούσαμε). Ή, για παράδειγμα, στο βίωμα, στην αίσθηση της αδικίας, της έλλειψης αξιοπρεπούς αντιμετώπισης (βλ. και το σύνθημα του ΛΑΟΣ: «μας κλέβουν τις δουλειές, μας κλέβουν την αξιοπρέπεια»).

2. Ο φασισμός και η αριστερά σε μια «εποχή πέρασμα»

Είμαι πεπεισμένος ότι μπορούμε, ότι έχουμε να μάθουμε από τις συζητήσεις του ιστορικού αντιφασιστικού αγώνα με όφελος για τις ιδεολογικές και πολιτικές μάχες στις οποίες είμαστε ήδη ενεργά εμπλεκόμενοι, αλλά και για αυτές που θα κορυ-

φωθούν περαιτέρω στο μέλλον. Το «να μάθουμε» έχει την διπλή του σημασία: α) να μάθουμε από το βάθος της κατανόησης και ανάλυσης που αναπτύχθηκε τότε και β) να μάθουμε από τα λάθη του αγώνα. (Ας μου επιτραπεί ως παρένθεση: τα διδάγματα που μπορεί κανείς να αποκομίσει από τον ιστορικό αντιφασισμό είναι χρήσιμα και για τα αντιρατσιστικά κινήματα!)

Μια προϋπόθεση για να διδαχτούμε από τον ιστορικό αντιφασιστικό αγώνα συνίσταται στην ιστοριοποίηση. Δηλαδή στην ένταξη, τόσο της ανάπτυξης του φασισμού, αλλά και της αντίστασης σε αυτόν, στις γενικότερες κοινωνιακές διεργασίες της εκάστοτε εποχής τους. Έτσι μπορούμε να κατανοήσουμε ότι, όπως η εποχή του ιστορικού φασισμού χαρακτηριζόταν από τεράστιες αλλαγές στον τρόπο οργάνωσης και (ανα)παγωγής των κοινωνιών (οι οποίες έγιναν γνωστές με την έννοια που πρότεινε ο Gramsci: Φορντισμός), έτσι και σήμερα βρισκόμαστε σε μια αντίστοιχη μεταβατική περίοδο, σε μια «εποχή πέρασμα», στην οποία προετοιμάζεται, αν δεν πραγματοποιείται ήδη, ένας αντίστοιχος, νέο-φιλελεύθερος, ριζικός μετασχηματισμός των κοινωνιών μας.

Η κρίση που διαπερνάει την εποχή του ιστορικού φασισμού, και διαπερνά αντίστοιχα την σημερινή μας εποχή, ήταν/είναι καθολική (global), με την έννοια ότι αφορά στην συνολική, ριζική (ανα)διοργάνωση των κοινωνιών και όχι απλά στην (κοινωνική ή κυνική) «διαχείριση κονδυλίων». Πρόκειται δηλαδή για «έντονα πολιτικές» διεργασίες, ακριβώς διότι αφορούν στις «ουσιαστικές» και όχι μόνο στις «διαχειριστικές» πλευρές της πολιτικής δράσης. Αφορούν δηλαδή και στο «πού θα πάμε» ως κοινωνία και όχι μόνο στο «πώς θα πάμε» εκεί.

Πέρα από την συνθηματική τους ονομασία ως μετα-φορντικές, οι ανακατατάξεις του σύγχρονου μετασχηματισμού επαναθέτουν και αφορούν σε κεντρικές συντεταγμένες των κοινωνιών μας, όπως π.χ.: το μοντέλο του ατόμου/υποκειμένου, τα μοντέλα κοινωνικών σχέσεων, την οργάνωση των κοινωνιών, τις σχέσεις μεταξύ των κοινωνικών ομάδων και ατόμων, κ.λπ.

Όπως μπορούμε να δούμε, τόσο στις αρχές του 20ού αι., όσο και τώρα οι διαμάχες ή/και διαπραγματεύσεις αφορούν και στοχεύουν σε έναν ιστορικό (και ταξικό) συμβιβασμό μεταξύ των (δυνατοτήτων των) παραγωγικών δυνάμεων και των (περιορισμών των) παραγωγικών συνθηκών/σχέσεων. Η εποχή μας πέρασμα εγκυμονεί δηλαδή έναν νέο ιστορικό συμβιβασμό για το τί και πώς θα είναι η κοινωνία μας.

Σε ένα τέτοιο κοινωνιακό «κρίσιμο» τοπίο, ο φασισμός δεν συνιστά απλά την «ολοκλήρωση» της μίας λογικής του καπιταλισμού ή την εκδίπλωση/κορύφωση των αρνητικών/αντιφατικών πλευρών της Νεοτερικότητας. Ο φασισμός δεν αποτελεί δηλαδή την αναπόφευκτη κατάληξη του καπιταλισμού (στο ιμπεριαλιστικό του στάδιο), ή την (συνωμοτική!) επιβολή του από το μονοπωλιακό κεφάλαιο. Και δεν αποτελεί καθόλου έναν χρήσιμο και βάρβαρο καραγκιόζη του κεφαλαίου.

Πολύ πιο γόνιμη είναι η αντίληψη, η σύλληψη της «δημιουργικότητας» του φασισμού, όχι ως αξιακό σύστημα, αλλά ως πολιτικό κίνημα, η σύλληψη δηλαδή της ευελιξίας του για πολιτική «σύνθεση». Η ικανότητα του να συνθέτει πολιτικά, κοινωνικά αντίθετες ομάδες, να παντρεύει αντιφατικά οικονομικά συμφέροντα και να οργανώνει ένα μαζικό κίνημα, επισημάνει/καταδεικνύει σε εμάς την ανάγκη να αποφεύγουμε μια μονοδιάστατη κατανόηση. Και αυτό σε αντιδιαστολή με τις κυρίαρχες απόψεις που τον θέλουν απλά και μόνο, είτε ως τελεολογική κατάληξη (ή/και συνωμοτική επιβολή), είτε ως ανθρωπολογική/πολιτισμική «κατάντια». (Απλοϊκές απόψεις που ουσιαστικά μετατρέπουν και προβάλλουν την δική τους ανικανότητα να συλλάβουν την αντιφατική κίνηση της κοινωνίας σε απλοϊκότητα του ίδιου του αντικειμένου που προσπαθούν να μελετήσουν).

Η επιτυχία του ιστορικού φασισμού στην συγκεκριμένη «εποχή πέρασμα» βασίζεται στην συμβολή του στην σταδιακή αποδοχή και εφαρμογή του λεγόμενου φορντιστικού μοντέλου οργάνωσης της εργασίας (συνοδευόμενο από τις ανάλογες κοινωνικές σχέσεις και συνθήκες). Η επιτυχία του αυτή επισημαίνει τουλάχιστον ένα σημαντικό ζήτημα: Με την σύνθεση αντιφατικών στοιχείων και το μαζικό κίνημα υποστήριξής του, ο φασισμός συνεισέφερε στην οργανωτική επίλυση του ζητήματος της (ανα)διοργάνωσης της εργασίας. Συνέβαλε δηλαδή με πολύ συγκεκριμένο τρόπο στην επίτευξη του (τότε) νέου (ταξικού) συμβιβασμού μεταξύ των δυνατοτήτων που άνοιγε η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και των περιορισμών που προερχόταν από τις παραγωγικές σχέσεις. Η δημιουργικότητα του συνίστατο ακριβώς σε αυτή την συμβολή του.

Μερικά από τα ερωτήματα που τίθενται εδώ σε όλους μας είναι: Μπορούμε στη δική μας ιστορική εποχή να εντοπίσουμε ανάλογες αλλαγές στην οργάνωση της εργασίας και των κοινωνιακών συνθηκών και σχέσεων; Ποιες αντιφατικές προοπτικές για την αναδιοργάνωση των κοινωνιών μας μπορούμε να εντοπίσουμε; Ποια είναι η δύναμη συμβολή του νέου φασισμού στην ανάδειξη και πραγματοποίηση «σύγχρονων συμβιβασμών», με την έννοια της αναδιοργάνωσης των κοινωνιακών διεργασιών της εποχής μας;

Σε αυτό το νέο, υπό διαμόρφωση και «κρίσιμο» κοινωνιακό πεδίο πολύπλευρων αντιφάσεων προσδιορίζεται επίσης εκ νέου και ο χαρακτήρας των διαφορετικών πολιτικών δυνάμεων: Η ιστορική ματιά είναι χρήσιμη εδώ διότι μας προτρέπει να προσδιορίζουμε εκ νέου το τι εστί «κόλαση» και «παράδεισος» σε κάθε ιστορική εποχή. Έτσι και ο φασισμός παύει να προβάλλει (ή να προβάλλεται;) ως ένας μεταφυσικός μπαμπούλας εκτός κοινωνικού τύπου και χρόνου. Μπορεί συνεπώς να αναδειχθεί η πολιτική του δύναμη που στηρίζεται η ίδια σε μια κοινωνική δυναμική, η οποία επιτυγχάνει να (συ)στρατεύσει κάτω από ένα πολιτικό πρόταγμα πάρα πολλά και διαφορετικά υποκείμενα μαζί με τους ποικιλόμορφους και αντιφατικούς τους στόχους.

Μια τέτοια ιστορικοποίηση εξαναγκάζει και τον επαναπροσδιορισμό της Αριστεράς και της ευθύνης της στην συγκεκριμένη εποχή: όχι τόσο αναφορικά με τους γενικούς της στόχους – αυτοί παραμένουν (δυστυχώς) οι ίδιοι (και είναι κατ' αρχήν αμυντικοί), αλλά περισσότερο ως προς το ποια κοινωνικά και πολιτικά υποκείμενα («συνιστώσες») θα συγκροτήσουν (θα «αναλάβουν») – και όχι μόνο θα την («εκπροσωπήσουν») την αριστερά ως κοινωνικό και ως πολιτικό κίνημα: με ποιες κοινωνικές ομάδες θα «πάει» η αριστερά, ποιες θα «χωράει», σε ποιες θα δίνει «βήμα» – και σε ποιες όχι! (Σε αυτό άλλωστε παραπέμπει και το πικρό στιγμιότυπο με την κωφή βουλευτίνα – του ΛΑΟΣ και όχι της Αριστεράς).

Και για να το θέσουμε προκλητικά: Η επιτυχία της Αριστεράς θα μετρηθεί/αποτιμηθεί εδώ με το αν και πόσο μπορεί να εμποδίσει, να αποτρέψει ή και να ανατρέψει τον νέο φασισμό. Αυτή η ιστορική ευθύνη «νομιμοποιεί» ουσιαστικά και την αναγκαιότητα ύπαρξης μιας αριστεράς και όχι κάποια μεταφυσική λογική. Το ποσοστό των ανθρώπων που ακούνε Θεοδωράκη ή η συχνότητα με την οποία προβάλλονται τραγούδια του στα κανάλια δεν συνιστά δείκτη επιτυχίας της Αριστεράς, ούτε το ποσοστό οπαδών της που ανήκουν στα καλύτερα κοινωνικά στρώματα ή/και κατέχουν ισχυρές θέσεις στην εξουσία του τόπου, είναι δηλαδή επιτυχημένοι πολίτες.

3. Κοινωνική συνείδηση και δυναμική του φασισμού

Ένα επόμενο ερώτημα που έχουμε να θέσουμε στον εαυτό μας για να καταλάβουμε την κοινωνική δυναμική του (νέου) φασισμού είναι αυτή για την «γοητεία» του: «γιατί τον ακολουθούν τα υποκείμενα, γιατί 'πείθονται';» («μήπως εξαπατώνται;»).

Ας ξεκινήσουμε από τις κοινές μας παραδοχές:

Κάθε κοινωνικός σχηματισμός, κάθε κοινωνία, δεν διέπεται μόνο από έναν –έστω κυρίαρχο– τρόπο παραγωγής και την μία «λογική» του, σύμφωνα με την οποία δρουν οι άνθρωποι. Κάτι τέτοιο δεν μπορεί να συμβαίνει ούτε στα βαθύτερα μας όνειρα. Η κοινωνική/πολιτική συνείδηση, συνεπώς, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί μονοσήμαντα στη βάση μιας λογικής – έστω κυρίαρχης! (Σε τι χρησιμεύει άλλωστε η διαφοροποίηση σε «κυρίαρχο» τρόπο παραγωγής και «κυρίαρχη» λογική, όταν δεν υπάρχει έστω ένας άλλος – υποτελής– τρόπος παραγωγής με την αντίστοιχη λογική του;). Έτσι λοιπόν, και η κοινωνική/πολιτική πρακτική ενός υποκειμένου δεν μπορεί να είναι «συγ-χρονισμένη» μόνο με μία λογική, αλλά αποτελεί πρακτική σύνθεση περισσοτέρων, και ενδεχομένως αντιφατικών, λογικών. Το υποκείμενο πρέπει να βρει, βρίσκει δηλαδή, τρόπους να ενσωματώσει στην ενιαία κοινωνική του συνείδηση τις διαφορετικές απαιτήσεις και προτροπές που βα-

σίζονται στην συνύπαρξη περισσότερων και διαφορετικών τρόπων παραγωγής σε κάθε κοινωνία.

Είναι λογικό, λοιπόν, ότι η αναφορά, η ανάλυση, η επίκληση μίας –έστω κυρίαρχης– λογικής και του τρόπου παραγωγής από τον οποίο αποκτά την «πειθώ» της, δεν μπορεί να «καλύψει» εξ ολοκλήρου την κοινωνική/πολιτική συνείδηση και πρακτική (καν)ενός υποκειμένου. Συνεπώς, και οι πολιτικές προτάσεις και τα προτάγματα που καλούν τα υποκείμενα σε δράση δεν (μπορούν να) επικαλούνται, να κάνουν αναφορά μόνο σε μία – έστω κυρίαρχη– λογική για την πολιτική συνείδηση και δράση των υποκειμένων, χωρίς ταυτόχρονα να περιορίζουν μηχανιστικά τον πολυδιάστατο χαρακτήρα της.

Αν ακολουθήσουμε αυτή την συλλογιστική, θα συμφωνήσουμε νομίζω γρήγορα για το ότι σε κάθε συγκεκριμένη κοινωνία η κοινωνική/πολιτική συνείδηση στην οποία στηρίζεται η δράση των ανθρώπων δεν διαμορφώνεται μονοδιάστατα, ενδεχομένως, ως «επιβολή» της λογικής του κυρίαρχου τρόπου παραγωγής. Στη δική μας ιστορική περίοδο, για παράδειγμα, από την «καπιταλιστική ορθολογικότητα» και «την μετατροπή των πάντων σε εμπορεύματα». Θα συμφωνήσουμε έτσι εύκολα, νομίζω, ότι θα (πρέπει να) υπάρχουν και άλλοι «καλοί λόγοι» που παρωθούν τους ανθρώπους και την δράση τους, οι οποίοι λόγοι δεν θα ακολουθούν τις λογικές στις οποίες στηρίζεται ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής.

Η συνθετική και πολυδιάστατη συγκρότηση της κοινωνικής συνείδησης αναγκάζει τις πολιτικές δυνάμεις που θέλουν να στηριχθούν σε μαζικά κινήματα, να αναγνωρίσουν, να πάρουν υπόψη τους αυτό το χαρακτηριστικό της. Έτσι, πρέπει και στον φασισμό –ως ισχυρό και (τουλάχιστον ιστορικά) επιτυχημένο πολιτικό κίνημα!– να αναγνωρισθεί η δημιουργικότητα του ως προς αυτό, και πρέπει λοιπόν να αναζητούμε κάθε φορά τα συνθετικά στοιχεία με τα οποία απευθύνονται τα πολιτικά κινήματα στην κοινωνική συνείδησή μας.

Μια τέτοια αναγνώριση της πολιτικής δημιουργικότητας του φασισμού μάς προσφέρει επίσης τη δυνατότητα να κρατήσουμε τον καθρέπτη και στις δικές μας πολιτικές πρακτικές, προκειμένου να δούμε έτσι και τα κενά της ανάλυσης και πολιτικής του εργατικού, αριστερού κινήματος. Ως προς αυτό, ηχεί ακόμη άκρως επίκαιρη και χρήσιμη η εκτίμηση του Γερμανού φιλοσόφου Ernst Bloch (1932) για τον ιστορικό φασισμό: «Οι Ναζί μιλούν απατηλά, αλλά σε ανθρώπους, οι Κομμουνιστές απολύτως αληθινά, αλλά μόνο για πράγματα»¹.

Ο Ernst Bloch προσπαθούσε να κατανοήσει τον φασισμό (τον γερμανικό Ναζισμό συγκεκριμένα) όχι μόνο ως «απόρροια» ή και ως επιβολή του μονοπωλιακού κεφαλαίου, αλλά αναζητούσε επίσης και τα «συνθετικά» στοιχεία του φασισμού, τα οποία του επέτρεψαν να οργανώσει ένα μαζικό κίνημα που περιλάμβανε ποικίλα –και ως προς τα «συμφέροντα» αντιφατικά μεταξύ τους– κοινωνικά υποκείμενα. (Αποτέλεσμα μιας τέτοιας «πολιτικής δημιουργικότητας» είναι άλλωστε

και το γεγονός ότι η κωφή μας βουλευτίνα βρήκε πολιτική σκέπη και βήμα σε ένα κόμμα σαν το ΛΑΟΣ, δεδομένου του ότι αυτό το κόμμα κάθε άλλο παρά έχει ως στρατηγικό του στόχο την «γενίκευση της αλληλεγγύης» σε όλο και περισσότερους ανθρώπους – περιλαμβανοντας και τους κοινωνικά αποκλεισμένους).

Ο Ernst Bloch προσπαθούσε να εντοπίσει επίσης τα κενά σημεία της Αριστεράς, τις αδυναμίες της που συνέβαλαν τελικά στην ολέθρια ήττα του εργατικού κινήματος μπροστά στην ιστορική «αποστολή» του – να αποτρέψει την βαρβαρότητα του Ναζισμού. Οι αναλύσεις και αποδείξεις που πραγματοποίησε και αντέτεινε το εργατικό κίνημα στον χιτλερισμό κάθε άλλο παρά λανθασμένες ήταν. Όπως τονίζει με έμφαση ο Bloch, το «λάθος» δεν βρισκόταν σε αυτό που έκανε π.χ. το κομμουνιστικό κόμμα, αλλά ακριβώς σ' αυτά που παρέλειψε να κάνει: «...αυτά που το Κόμμα έκανε πριν την χιτλερική νίκη ήταν απολύτως σωστά, αυτά μόνο που δεν έκανε, αυτά ήταν λάθος»².

Ένα κενό, μία παράλειψη της αριστερής πολιτικής ήταν/είναι ενδεχομένως ο περιορισμός της, η εστίαση της στην ανακάλυψη της ιδεολογικής πλάνης/ομίχλης και στο «ξεσκεπάσμα» της δήθεν αντι-καπιταλιστικής ρητορικής, έτσι τελικά στην αποκάλυψη της απάτης του (νέου) φασισμού. Ωστόσο για την Αριστερά το πρόβλημα δεν μπορεί να περιορίζεται στο γεγονός ότι η φασιστική ιδεολογία αποτελεί ένα εργαλείο εξαπάτησης για τους καθ' εαυτούς στόχους της, παραπλάνηση για τα πραγματικά συμφέροντα τα οποία εξυπηρετεί, που βεβαίως είναι αυτά του καπιταλισμού. Για τον Ernst Bloch αυτή η «αποκαλυπτική» δουλειά είναι πάρα πολύ σωστή και πάρα πολύ χρήσιμη – ωστόσο δεν επαρκεί! Η πολιτική εργασία της Αριστεράς πρέπει να βάλει στο στόχαστρό της επίσης και το «υπερβατικό υπόλοιπο» μέσα στην απάτη. Πρέπει δηλαδή να αναζητήσει μέσα στις πολιτικές αξιώσεις του φασισμού επίσης και το «θρύμμα μιας παλαιότερης και ρομαντικής αντίθεσης στον καπιταλισμό» ποτισμένο από «στερήσεις της τωρινής ζωής» και με την λαχτάρα για ένα θολό, ασαφές «άλλο»³.

Η αριστερά, ως αξιακά αντίπαλο πολιτικό πρόταγμα, έχει την ευθύνη, πρέπει δηλαδή, να ανακαλύψει, να (δια)σώσει, να αποσπάσει την θετική κληρονομιά μέσα σε μια τέτοια αντίθεση/αντίσταση. Κάτι τέτοιο αποτελεί προαπαιτούμενο, εάν η αριστερά θέλει να εντάξει αυτή την θετική κληρονομιά, αυτό το «θρύμμα ρομαντικής αντίθεσης στον καπιταλισμό», στο δικό της πολιτικό πρόταγμα που βασίζεται σε αντίθετες αξίες από αυτές του φασισμού.

Όπου βέβαια, κληρονομιά εδώ δεν σημαίνει την «χέρι-με-χέρι» παράδοση κειμηλίων περασμένων γενεών στις εκάστοτε νεότερες. Η κληρονομιά, όπως μας επιστά την προσοχή ο Ernst Bloch, δεν είναι απλά κάτι που συσσωρεύτηκε στο παρελθόν, αλλά κάτι που φωτίζει τον ορίζοντα μας. Η κληρονομιά ρίχνει φως στις δυνατότητες που δεν διακρίνονται (ακόμη) καθαρά, ρίχνει δηλαδή φως σε αυτά που μπορούμε να προσδοκάμε ακόμη. Η παράδοση, αν και προέρχεται από το παρελ-

θόν, είναι ωστόσο στραμμένη προς το μέλλον. Η κληρονομιά προβάλλει μια εικόνα για το μέλλον πάνω σε γνωστό τοπίο, που έτσι μας μοιάζει οικεία, ωστόσο υπερβαίνει το γνωστό. Η παράδοση είναι σημαντική για μας, καθώς μας μιλάει ως το «μέλλον μέσα στο παρελθόν» και μας «παραδίδει αναθέσεις» για το δικό μας συγκεκριμένο μέλλον.

Ακόμη και η αντίληψη περί «εξαπάτησης» προϋποθέτει, έχει ως άρρητη παραδοχή, ότι υπήρχε και κάτι «θετικό» στην αρχή – το οποίο άλλωστε είναι το σημείο αναφοράς της «απάτης». Αυτό το «θετικό» αποτέλεσε άλλωστε και την αρχική παρώθηση, που στην πορεία μπόρεσε να διαστρεβλωθεί. Για την Αριστερά, η ανάδειξη και η ένταξη αυτής της ανεκπλήρωτης κληρονομιάς είναι ένα ισχυρό και οδυνηρό δίδαγμα από τη νίκη του ιστορικού φασισμού.

Ας μη ξεχνάμε επίσης ότι οι πιο φορτισμένες έννοιες του φασισμού – «σπίτι», «γη», «λαός» – αποτελούν και οι τρεις πολυδιάστατους – αν και ιστορικά και αξιακά καθόλου ουδέτερους, αλλά αμφίσημους – «κωδικούς» (chiffre) για την πολύπλευρη ανάγκη και ελπίδα μας για εξασφάλιση της ζωής μας, για ασφάλεια στην ζωή μας⁴. Θα συμφωνήσουμε, πιστεύω, εύκολα, ότι σαφώς και δεν είναι οι ανάγκες των ανθρώπων (όλων και όχι μόνο των «δικών μας») για εξασφάλιση, για ασφάλεια της ζωής τους, που ως τέτοιες συνιστούν «πρόβλημα». Επικίνδυνη και απατηλή δεν είναι, για παράδειγμα, η αναζήτηση μιας αυθεντικής κοινότητας από τους ανθρώπους ή η ελπίδα για εξασφάλιση της ζωής μας, που είναι κρυμμένες μέσα στους φασιστικούς κώδικες («σπίτι, γη, λαός»). Απατηλές για τα ίδια τα υποκείμενα και επικίνδυνες για όλο τον κόσμο είναι οι απαντήσεις που προσφέρει ο φασισμός, μαζί με ανάλογες προτροπές για δράση που προτείνει στους ανθρώπους για την ικανοποίηση αυτών των αναγκών τους.

Οι Ναζί – και όχι η Αριστερά – ήταν αυτοί που έδωσαν μια ιστορικά νικηφόρα πολιτική μορφή και έκφραση στην ουτοπική ουσία που περιέκλειε ο ρομαντικός αντικαπιταλισμός συγκεκριμένων κοινωνικών στρωμάτων. Οι αξιώσεις και απαιτήσεις του φασισμού ήταν/είναι ψεύτικες και επικίνδυνες, αλλά οι «μύθοι» πίσω από αυτές δεν «καλύπτονται» ολοσχερώς από την κατάχρησή τους, δεν μπορούν να περιοριστούν στην κατάχρησή τους. Όπως μας υπενθυμίζει ο Ernst Bloch: «Το θεμέλιο της μη-συγχρονισμένης αντίθεσης είναι το ανεκπλήρωτο παραμύθι του καλού παλιού καιρού, ο άλυτος μύθος του σκοτεινού παλιού Είναι ή της Φύσης»⁵.

Το παρελθόν που φέρνει μαζί του αυτόν τον μύθο, που κουβαλάει αυτή την ελπίδα δεν θα τελειώσει/περάσει, όσο δεν θα έχει σωθεί η κληρονομιά του και έχει εκπληρωθεί για το παρόν⁶. Όπου η «κληρονομιά» – υπενθυμίζουμε – δεν συνίσταται στα φολκλοριστικά happenings ή στα στοιχεία, τα οποία μπορούν ενδεχομένως να (κατ)αναλωθούν ως «αντικείμενα», ως «πράγματα» στον γενικευμένο ανταγωνισμό που χαρακτηρίζει την καπιταλιστική λογική και μετατρέπει τα πάντα σε εμπόρευμα. Σε αντίθεση με μια τέτοια «σύγχρονη» αντίληψη, δηλαδή συγχρο-

νισμένη με την κυρίαρχη λογική του καπιταλισμού, η «κληρονομιά» συνίσταται πολύ περισσότερο στην υπόσχεση για το μέλλον την οποία περικλείουν, την οποία περιλαμβάνουν τέτοια στοιχεία («πόσες φωλιές νερού να συντηρήσω μέσα στις φλόγες») – Μανώλης Αναγνωστάκης). Στοιχεία τέτοια ενός «ανεκπλήρωτου παρελθόντος», «στοιχεία παλαιάς κοινωνίας που δεν πέθαναν ακόμη»⁷, μπορούν να περιλαμβάνουν προ- ή αντικαπιταλιστικές «υποσχέσεις» για το μέλλον μας. Και είναι έτσι υπερβατικά, ουτοπικά, ανατρεπτικά στοιχεία απέναντι στην αντικειμενική και απολύτως «συγ-χρονισμένη» λογική του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής.

Η αναγνώριση, αφενός, της πολυδιάστατης και συνθετικής συγκρότησης της κοινωνικής μας συνείδησης και, αφετέρου, της δημιουργικότητας των πολιτικών κινήματων –συμπεριλαμβανομένου και του φασισμού–, καθώς και η αντιφατική μας σχέση με το παρελθόν και την κληρονομιά που μας «παραδίδει» αυτό το παρελθόν, μάς εξαναγκάζει – όπως λέει ο Ernst Bloch– να καλλιεργήσουμε μια «πολυεπίπεδη επαναστατική διαλεκτική», η οποία θα περιλαμβάνει πολλούς τόπους και χρόνους και θα μπορεί έτσι να συλλάβει και να σηκώσει ερωτήματα και περιεχόμενα, τα οποία «δεν ξεπεράστηκαν από την πορεία της οικονομικής ανάπτυξης». Ο μύλος μιας τέτοιας επαναστατικής διαλεκτικής θα μπορεί να αλέσει ακόμη και «ανορθολογικά περιεχόμενα» για να διασώσει από αυτά τον σπόρο για το μέλλον.

Ένας τέτοιος μύλος μπορεί επίσης να επιχειρήσει και την «διαλεκτικοποίηση» του ακρογωνιαίου λίθου του νέου φασισμού, να επιχειρήσει δηλαδή μια διαλεκτική του «εθνικισμού απ' τα κάτω». Εδώ: Με μεγάλη έμφαση ότι πρόκειται για τον εθνικισμό «απ' τα κάτω». Και αυτό διότι ο εθνικισμός «απ' τα πάνω» είναι, τόσο πολιτικά, όσο και ως προς τις κοινωνικές του καταβολές και συνέπειες, κάτι τελείως διαφορετικό, χρειάζεται συνεπώς και μια τελείως διαφορετική απόπειρα σύλληψης και ανάλυσης!

Ο οποίος εθνικισμός (απ' τα κάτω) δεν αποτελεί απλά ένα παράλογο κατ'ολοκλήρω του παρελθόντος που δεν θέλει να πεθάνει και μας ταλαιπωρεί κατά καιρούς ως εφιάλτης ή ως πολιτικό ζόμπι. Ο εθνικισμός (απ' τα κάτω) περιλαμβάνει ενδεχομένως επίσης και μυστικιστικά και ρομαντικά προ- ή αντικαπιταλιστικά στοιχεία και αναφορές. Ο εθνικισμός αποκτά την δυναμική και την «πειθώ» του (για τους «κάτω»!) από τις και για τις εκάστοτε τρέχουσες κοινωνιακές διεργασίες (σύνθημα: «εποχή πέρασμα»), και άρα αποτελεί μια ενεργή, πολιτική και επίκαιρη απαίτηση/θέση στην αναδιάταξη των κοινωνιών – ως στοιχείο της αναδιοργάνωσης του καπιταλισμού. Σε αυτό συνίσταται και ο «ορθολογικός πυρήνας» της αντι-καπιταλιστικής αντίθεσης από τη Νέα Δεξιά, ως αντίθεση στην «ουδέτερη» εμπορευματοποίηση των πάντων. Το πρόβλημα για την Αριστερά εδώ σαφώς και δεν μπορεί να είναι αυτή η αντίθεση προς τον καπιταλισμό, αλλά η δεξιά προοπτική στην οποία είναι ενταγμένη αυτή η αντίθεση. Εκείνη η πολιτική

προοπτική δηλαδή που έχει στρατολογήσει την αντίθεση αυτή για τον περιορισμό και όχι για την διεύρυνση της αλληλεγγύης προς όλους τους ανθρώπους – και όχι μόνο για τους εκάστοτε «δικούς μας».

Ένας τέτοιος ρομαντικός αντικαπιταλισμός (ως ενδεχόμενο στοιχείο του εθνικισμού) έχει να προτείνει ως καλύτερο μέλλον ουσιαστικά μόνο μια ωραιοποιημένη εικόνα για το παρελθόν. Όπως τονίζει ο Ernst Bloch, οι Ναζί είχαν μεγάλη απήχηση επίσης διότι «το ανυπόφορο Τώρα τουλάχιστον λάμπει/φαίνεται διαφορετικό με τον Χίτλερ, που ζωγραφίζει για τον καθένα ωραία παλαιά πράγματα»⁸. Σε ένα τέτοιο ρετουσάρισμα της εικόνας του ένδοξου παρελθόντος με τα περασμένα μεγαλεία του (κάθε) έθνους έχουν κολλήσει το βλέμμα τους οι κράχτες και κήρυκες του νέου φασισμού. Και όσο πιο μακριά είναι αυτό το ένδοξο αλλά και κίβδηλο παρελθόν, τόσο πιο πολλές και δυνατές φωνές και φανφάρες χρειάζεται.

Ωστόσο, ο «ανορθολογισμός» μιας τέτοιας μυστικιστικής και ρομαντικής αντίθεσης στον καπιταλισμό δεν πρέπει απλά να εξοστρακισθεί τυφλά, να αποκλεισθεί ως αφηρημένος και πεπερασμένος, αλλά πρέπει να αναλυθεί στην ιστορικά συγκεκριμένη συσχέτισή του με τον (προτεινόμενο) «ορθολογισμό» του ίδιου του κεφαλαίου, δηλαδή την ορθολογικότητα και αποτελεσματικότητα μετατροπή των πάντων σε εμπόρευμα. Η Αριστερά πρέπει δηλαδή να «σώσει» τα αντικαπιταλιστικά, αντι-εμπορευματικά σημεία και να τα εντάξει στο δικό της πολιτικό πρόταγμα της γενικευμένης αλληλεγγύης για όλους τους ανθρώπους και όχι μόνο για τους εκάστοτε «δικούς μας».

Ας μη ξεχνάμε εδώ άλλωστε ότι, δεδομένου του σύγχρονου συσχετισμού δυνάμεων, ένας τέτοιος ρομαντικός «ανορθολογισμός» εκφράζει μια ολιγομελή ορχήστρα και βρίσκεται απέναντι στα χιλιάδες μέλη της ορχήστρας κρουστών της εμπορευματοποίησης. Παρόλα αυτά αποτελεί τον πιο δυνατό αντίλαλο στην τυμπανοκρουσία της καπιταλιστικής ορθολογικότητας – καθόσον δεν υπάρχει ένας ισχυρότερος αντίλαλος από μια Ζωντανή Αριστερά.

Μπορούμε να συνοψίσουμε τους προηγούμενους συλλογισμούς στις εξής διαπιστώσεις:

- Ο φασισμός δεν μπορεί να είναι μια απλή απάτη, διότι μια «σκέτη απάτη» πολύ δύσκολα μπορεί να κινητοποιεί τους ανθρώπους,
- αλλά παραλαμβάνει αληθινές/πραγματικές και ανεκπλήρωτες ανάγκες και ελπίδες – οι οποίες ως τέτοιες αποτελούν αντίσταση στην καπιταλιστική αλαζονεία/λογική της εμπορευματοποίησης των πάντων – και τις «δίνει» μια δική του (φασιστική, βάρβαρη) λύση.
- Συνεπώς: η ευθύνη μας έγκειται όχι στην απόρριψη αυτών των αναγκών και ελπίδων (που είναι βασικά ανάγκες και ελπίδες ασφάλειας) – μέσω της απόρριψης των διαστρεβλωμένων εκφάνσεων/εκδηλώσεων αυτών των αναγκών.

- Η ευθύνη μας έγκειται πολύ περισσότερο στη προσεκτική αποφλοίωση αυτών των ελπίδων/απαιτήσεων από το (φασιστικό) περιτύλιγμα τους,
- προκειμένου ακριβώς να μπορούμε να τις εντάξουμε σε ένα αριστερό πρόταγμα, να δώσουμε δηλαδή μια αριστερή απάντηση σε αυτές (αν έχουμε βέβαια μια αριστερή απάντηση!).

4. Εθνικισμός από τα κάτω ως «πολιτικός θρήνος»

Ας στρέψουμε το βλέμμα μας και πάλι στην ελληνική επικαιρότητα. Η κατηγορία για «εθνικισμό» αποτελεί (ακόμη) ένα ισχυρό όπλο στην Ελλάδα (αυτό φάνηκε τελευταία και στην περιβόητη διαμάχη για το βιβλίο ιστορίας της Στ' Δημοτικού, όπου η ιστορία και η διδακτική της, ως ο βασικός στόχος του σχολικού βιβλίου, αποτελούσε ένα μόνο ελάσσον ζήτημα). Στο τέλος θέλω να κάνω μια μικρή νύξη, επιχειρώντας μια διαφορετική ανάγνωση του επίκαιρου και «πολύ» εθνικισμού «απ' τα κάτω» στην Ελλάδα.

Οι έντονες, συναισθηματικά φορτισμένες (αντι)δράσεις, εκδηλώσεις εθνικισμού (από τα κάτω) –είτε οργανωμένες, είτε αυθόρμητα στις καθημερινές συναλλαγές– θυμίζουν κάτι που μπορεί ίσως να συλληφθεί εννοιολογικά ως «πολιτικός θρήνος» για κάτι που δεν υπήρχε ουσιαστικά (καθότι αποτελούσε απλώς ιδεολογικό πρόταγμα), αλλά παρ' όλα αυτά τώρα έφυγε (ή έστω άλλαξε τη μορφή του). Πρόκειται δηλαδή για την επώδυνη αίσθηση ότι έχασα κάτι, το οποίο ωστόσο δεν το είχα ακόμη ποτέ.

Ο θρήνος αυτός δεν αφορά κάτι απλά τυχαίο, απατηγό, αλλά κάτι που (έστω ως ιδεολογικό πρόταγμα!) περιλάμβανε «υπόσχεση», π.χ.: για κοινωνική ένταξη, για κοινωνική άνοδο, για πραγματοποίηση κάποιου υποκειμενικού/ατομικού σχεδίου (να κάνει κανείς οικογένεια, να καταξιωθεί ως επιτυχημένος, να αναγνωρισθεί ως κανονικός, να ανήκει κάπου...).

Με τις ριζικές κοινωνιακές αλλαγές του σήμερα (είτε τις ονομάσουμε παγκοσμιοποίηση, είτε αλλιώς...) αυτή η «υπόσχεση» είναι που φαίνεται να χάνεται, έστω ως δυνατότητα, έστω φαντασιακά (*imaginär*), η υπόσχεση αυτή είναι που φαίνεται ότι πέθανε. (Εξ ου και οι έντονες αντιδράσεις –δεδομένης της προσφιούς «ρητορείας των παραπόνων» στην χώρα μας, της διαθεσιμότητας να πει κανείς τον καημό του, να ακουμπήσει κανείς το κεφάλι του στον ώμο κάποιου, και ας ανήκει ο ώμος αυτός σε μια φραγκοπαναγιά ή σε έναν ακροδεξιό τραμπούκο– εκτός ή εντός της Βουλής).

Σ' αυτόν τον πολιτικό θρήνο «απ' τα κάτω» έρχεται να προσθέσει επιπλέον ένταση και συναισθηματική φόρτιση αυτό που στην ευρωπαϊκή βιβλιογραφία αναφέρεται ως *status fear*, δηλαδή ως ο φόβος απώλειας του κοινωνικού στάτους, ως ο φόβος απώλειας των κοινωνικών κεκτημένων.

Επιπλέον δυναμική προσθέτει στην ένταση αυτή και ο θυμός για την αλαζονεία από την πλευρά αυτών που νομίζουν ή όντως δεν έχουν χάσει το αεροπλάνο ή το ποδήλατο για το λεγόμενο «παγκοσμιοποιημένο χωρίο», από αυτούς δηλαδή που έχουν καταφέρει να «δέσουν τον γαϊδαρό τους» στην πλατεία του εν λόγω παγκοσμιοποιημένου χωριού, και δεν καταλαβαίνουν τους υπόλοιπους που δεν «ξεκολλούν» από το παρελθόν. Η χλεύη των «πετυχημένων» για τους «καθ-υστερημένους» είναι αυτονόητο ότι από τους τελευταίους δεν εκλαμβάνεται καθόλου ως αγάπη ή ως ενδιαφέρον, δεν εκλαμβάνεται δηλαδή καθόλου ως ένδειξη αλληλεγγύης από τους «πετυχημένους» προς τους «καθ-υστερημένους».

Στην ένταση συμβάλλει και μια επιπλέον αντίφαση που έχει δημιουργηθεί μόλις τις τελευταίες λίγες δεκαετίες: Η σχεδόν απόλυτη μετατροπή των Ελλήνων πολιτών σε εξατομικευμένα καταναλωτικά όντα (μια αναμφισβήτητη επιτυχία της μεγάλης Αλλαγής του ΠΑΣΟΚ στα 20 χρόνια διακυβέρνησης της Ελλάδας) συγκρούεται με το γεγονός ότι στους δικούς μας πολιτισμικούς παραλήλους ο θρήνος είναι συλλογική υπόθεση: πρακτικά, νοητικά και συναισθηματικά. Η εξατομικευμένη καταναλωτική οντότητα συνειδητοποιεί σε ένα επιπλέον σημείο της ζωής της ότι είναι μεμονωμένη, απομονωμένη – κάτι που ίσως να μην δημιουργεί τριβές στην ανάληψη υπόστασης του καταναλωτή ως καταναλωτή, δημιουργεί ωστόσο «βάρος» σε κάποιον που θρηνεί και παραδοσιακά στηρίζεται σε συλλογικότητες.

Επίσης, επιπρόσθετα, η μετατροπή σε (από)μονωμένο καταναλωτικό όν ως φαινόμενο/εξέλιξη δεν ήρθε μόνο του. Δεν μπορούσε άλλωστε να πραγματοποιηθεί χωρίς την ενεργή λήθη, την ενεργή απόσβεση από την (ατομική και συλλογική) μνήμη όλων εκείνων των εμπειριών/βιωμάτων και συλλήψεων που συγκροτούν τις συλλογικές οντότητες. Η ενεργή λήθη που χρειάζεται εδώ πρέπει να είναι πολύ έντονη, δεδομένου του ότι αποσβέστηκαν ακόμη και οι κοινωνικές πρακτικές αλληλεγγύης, οι δυνητικές εναλλακτικές μορφές δράσης που είχαν χαραχθεί εμπράκτως στη συλλογική μνήμη στις προηγούμενες δεκαετίες και στις οποίες μπορούσαν να αναφερθούν τα υποκείμενα.

Σε μια τέτοια κατάσταση απομόνωσης/μοναξιάς μοιάζει για το υποκείμενο-καταναλωτή να είναι πιο εύκολο να (από)δεχτεί, ως απάντηση/αντίδραση, να απαντά στην (πραγματική ή επιφοβούμενη) ανασφάλεια του με τον περιορισμό της αλληλεγγύης στην «φυλή μας», στο «έθνος μας», στην «ελληνικότητα μας» κ.λπ. Στο βαθμό βέβαια που μπορεί να φαντάζεται ή να του υπόσχονται ότι θα συμπεριληφθεί και το ίδιο στη «φυλή μας», στο «έθνος μας», στην «ελληνικότητα μας». Μια τέτοια (έστω φαντασιακή) «συστράτευση» με αυτούς που θα είναι «μέσα» μοιάζει να είναι πολύ πιο εύκολη και ανώδυνη από την σύλληψη των εμφανών/εγγενών περιορισμών αυτής της λογικής και τις –γνωστικές, συναισθηματικές και έμπρακτες– συνέπειες που θα προκύψουν από μια τέτοια νοητική/πνευματική αντιμετώπιση της πραγματικότητας.

Φαντάζει δηλαδή πιο εύκολο να πιστέψει κανείς σε μια χίμαιρα –της «φυλής μας», του «έθνους μας», της «ελληνικότητας μας»– παρόλο που συλλαμβάνει συνεχώς, ότι τα πολλά κανάλια της τηλεόρασης που προβάλλουν ταυτόχρονα αυτή την εκπομπή, χάνουν το σήμα αυτής της χίμαιρας. Στο γεγονός αυτό της «προοδευτικής διά-λυσης» τέτοιων χιμαιρών στην σκληρή κοινωνιακή πραγματικότητα οφειλόταν άλλωστε και ο πολιτικός θρήνος. Οι χίμαιρες φαντάζουν παρ' όλα αυτά πιο προσιτές για να συμπληρώσει κανείς το καθημερινό του παζλ με τα υπαρξιακά θραύσματα παρά το αίτημα της γενίκευσης της αλληλεγγύης προς όλους τους ανθρώπους.

Και σε αυτό ακριβώς το «παιχνίδι» με τις ανάγκες, υποσχέσεις, φαντασιώσεις, ελπίδες, τους φόβους, δηλαδή με τις υποκειμενικές εκφάνσεις του κοινωνικού ζητήματος, χρειάζεται μια Αριστερά, η οποία ούτε θα φαντασιώνει και ούτε θα διατρανώνει τις ίδιες χίμαιρες, μόνο και μόνο για μην χάσει την επαφή με τους «κοινωνικά κάτω» – ως εκλογική της πελατεία. Αλλά ούτε θα έχει ανταλλάξει το κοινωνικό ζήτημα, την ταξική πάλη δηλαδή, με κάτι πιο ανάλαφρο, φιλελεύθερο και ευκολόπεπτο, όπως π.χ. τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ατομική πρόοδο των στελεχών (και μελών) της.

Σε αυτό ακριβώς το «παιχνίδι» χρειάζεται μια Ζωντανή Αριστερά που θα παίρνει σοβαρά την ιστορική ευθύνη που νομιμοποιεί την ύπαρξή της: να αποτρέψει την βαρβαρότητα του φασισμού και να διευρύνει την αλληλεγγύη πέρα από τους «δικούς μας».

Όλα τα αποσπάσματα είναι από το βιβλίο του Ernst Bloch (1934) «*Erbschaft dieser Zeit*» («Κληρονομιά της εποχής»).

Σημειώσεις

1. «Nazis sprechen betrügend, aber zu Menschen, die Kommunisten völlig wahr, aber nur von Sachen» (EdZ, 153)

2. "... denn was die Partei vor dem Hitlersieg getan hat, war vollkommen richtig, nur was sie nicht getan hat, das war falsch." (19)

3. "Stück älteren und romantischen Widerspruchs zum Kapitalismus, mit Vermisungen am gegenwärtigen Leben, mit Sehnsucht nach einem unklar (vague, θολό) anderen." (16)

4. Βέβαια με την ευρύτερη «υπαρξιακή» ή κοινωνική έννοια της ασφάλειας, και όχι περιορισμένα, π.χ. στην αστυνομική διάστασή της.

5. "Das Fundament des ungleichzeitigen Widerspruchs ist das unerfüllte Märchen der guten alten Zeit, der ungelöste Mythos des dunklen alten Seins oder der Natur." (122)

6. "... Bündnis, das aus Vergangenheit erst dadurch die in ihr noch mögliche Zukunft befreit, daß es beide in die Gegenwart setzt." (119)

7. "... Elemente alter Gesellschaft, welche noch nicht gestorben sind" (117)

8. "Auch die Massen strömten ihr zu, weil das unerträgliche Jetzt mit Hitler mindestens anders scheint, weil er für jedem gute alte Dinge malt." (104)